

Lapsen vieraannuttaminen ilmiönä

Lapsi erotilanteissa – toteutuuko lapsen etu?

16.12.2014

Helinä Häkkänen-Nyholm, PsT, dosentti, psykoterapeutti
Psykologi- ja lakiasiantomisto PsyJuridica Oy

Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta

Prosessi, jossa lapsen toinen vanhempi käyttäytyy suhteessa lapseen siten, että lapsen ja vieraannutettavan vanhemman vuorovaikutussuhde häiriintyy ja joissakin tapauksissa vanhemman yhteys lapseen lakkaa olemasta. Lähtökohtana on se, että lapsen ja vanhemman suhde on aikaisemmin ollut ”normaali”, eikä vanhempi ole haitaksi lapselle.¹

Yleisimmät toimintatavat:

Mustamaalaaminen, tapaamisten ja kontaktin rajoittaminen, symbolisen kontaktin tuhoaminen ja rajoittaminen, lasta koskevan tiedonsaannin rajoittaminen, emotionaalinen manipulointi, epäterve allianssi ja sosiaalinen vaikutelmanluonti

1. Häkkänen-Nyholm, H. Laajasalo, T., & Tuuri, T. (2013). Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki: Yliopistopaino.

Vieraannuttaminen oikeuspsykologisena Ilmiönä Suomessa ja maailmalla

- a) Tunnistetaan ilmiönä lisääntyvissä määrin lastensuojelussa ja tuomioistuimissa
- b) Käsitettä käytetään tuomioistuimissa myös väärissä yhteyksissä
- c) Ei toistaiseksi valideja ja luotettavia arviointimenetelmiä
- d) Toistaiseksi hyvin vähän tieteellisesti laadukasta tutkimusta
- e) Koetaan vieraaksi ilmiöksi poliisissa, vaikeus käynnistää tutkintaa henkisestä pahoinpitelystä, vaikka lapsella olisi vakaviakin psyykkisiä oireita
- f) Lasten oikeuspsykiatrisissa osaamiskeskuksissa valmiudet tutkia pahoinpitelynä
- g) Suomessa joitakin yksittäistapauksia, joissa tuomioistuin on määrännyt lapsen asumisen vieraannutetulle vanhemmalle
- h) Ulkomailla myönteisiä kokemuksia lapsen ja vanhemman ns. jälleenyhdistämisterapiasta

Vieraannuttamisen vaikutukset lapseen

Lapselle syntyy valemuistoja hänen menneisyydestään ja toisesta vanhemmasta. Lapsen mielensisäisessä maailmassa nämä kielteiset kokemukset muokkautuvat todellisiksi kokemuksiksi, joihin liittyy todellisia merkityksiä. Esim. ”äiti ei koskaan antanut meille ruokaa”, ”isä aina huusi minulle”.

Vakavissa tapauksissa suurimmalla osalle lapsista aiheutuu psyykkisiä oireita, joista tyypillisimpiä ovat pelkotilat, hallitsemattomat vihan tunteet, syömishäiriöt, kehitykselliset taantumet, dissosiaatio-oireet, kielteinen minä-käsitys ja ahdistuneisuus.

Yleisimpiä oireita aikuisena ovat itseen kohdistuvat kielteiset ajatukset, masennus, vaikeudet luottaa itseen ja muihin ihmisiin ja päihdeongelmat.

Mitä vieraannuttaminen opettaa lapselle?

- Muihin ihmisiin ei tarvitse suhtautua kunnioittaen ja myötätuntoisesti, vaan heitä voi ja saa haukkua ja mitätöidä
- Suhteessa muihin on lupa olla vaativa ja mikäli toinen ei ole ominaisuuksiltaan tarpeeksi hyvä tai hän on tehnyt virheitä, hänet voi hylätä
- On oikein valehdella, manipuloida todellisuutta, purkaa todellisuutta osiin ja vääristellä sitä oman edun mukaisesti
- Vieraannuttajavanhempi on vailla inhimillisiä puutteita ja lapselle täydellinen
- Omaan muistikuviin ei voi luottaa ja omaa mielipidettä tai tahtoa ei voi turvallisesti ilmaista
- Läheisen ihmisen huonovointisuuteen saa ja on toivottavaakin suhtautua välinpitämättömästi

Mikä olisi hyvä tulos?

Vieraannuttaminen huomioitaisiin huoltoriitoihin liittyvissä lastensuojelun käytännön toimissa. Esim. Lapsen lojaliteettiristiriidan ennalta-ehkäisemiseksi mahdollinen vieraannuttajavanhempi ei itse tuo lasta tuettuun tai valvottuun tapaamiseen.

Vieraannuttamisen arviointiin olosuhdeselvityksen yhteydessä on kehitetty luotettava ja validi lapsen haastatteluun pohjautuva menetelmä.

Huoltoriidoissa osallisina olevien viranomaisten ja ”asiantuntijoiden” toiminnan puutteet olisi korjattu siten, että esimerkiksi psykologeille ja psykiatreille olisi selvää, missä yhteydessä ja millä edellytyksillä he voivat kirjoittaa lausuntoja asianosaisille.

Mikä olisi hyvä tulos?

Tuomioistuimissa huoltoriitoja hoitavat tuomarit ovat tietoisia päätöksenteon kannalta ajankohtaisista kehityspsykologisista teorioista ja tutkimustuloksista.

Tuomioistuimissa on vieraannuttamistapauksissa luovuttu ns. status quo –oppiin nojautumisesta.

Suomalaista avioerokulttuuria luonnehtisi kilpailemisen ja itsekkyyden sijasta yhteistyön ja kunnioituksen arvomaailma.

Vakava vieraannuttaminen ymmärretään yhteiskunnassa lapsen henkisen pahoinpitelyn muodoksi ja siihen liittyy kielteinen leima.

Mikä olisi hyvä tulos?

Perheneuvoloilla ja yksityisen puolen psykoterapeuteilla on valmiudet antaa ns. jälleenyhdistämisterapiaa tilanteessa, jossa lapsen suhde vieraannutettuun vanhempaan palautetaan.

Yläkoulujen koulupsykologeilla olisi valmiudet vetää kouluissa esim. ”*Minun ei tarvitse valita*” –ohjelmaa vanhempien eron kokeneille oppilaille. Ohjelman tavoitteena olisi opettaa lapselle taitoja selvitä lojaliteettiristiriitatilanteissa sekä kannustaa itsenäiseen ajatteluun.

Huoltoriitaan osallisiksi joutuville ja vieraannuttamista kokeville lapsille ja nuorille olisi valtakunnallinen neuvontapuhelin.

Yhteiskunnassa oltaisi tietoisia niistä vakavista vaikutuksista mitä vieraannuttamisella on sen kohteeksi joutuville henkilöille ja nämä henkilöt kokisivat saavansa apua.